

Parochie cursus digitaal: *Sociale Leer: Kerk van de armen*

Themagebied 4. Caritas en diaconie

(auteur: Huub Flohr)

Overzicht programma videopresentaties

Sociale leer 50: <i>Kerk van de armen</i>	Sociale leer 12: <i>Vastenactie</i>	Sociale leer 15: <i>Werken van barmhartigheid</i>
Sociale leer 40: <i>Diaken en diaconie</i>	<i>Van Armezorg naar PCI*</i>	<i>Netwerk van liefde*</i>

*= *in de planning*

Sociale leer video 50: *Kerk van de armen*

In deze 50^e aflevering gaat pastor Flohr in op het pleidooi van **paus Franciscus** dat we niet alleen kerk voor de armen maar ook kerk van de armen moeten zijn.

Deze wens is streng verweven met de keuze van de naam die hij als paus heeft gekozen. In zijn derde **toespraak** sinds zijn uitverkiezing **tot de vertegenwoordigers van de communicatiemedia op zaterdag 16 maart** zei hij het volgende:

“Sommige mensen wilden weten waarom de bisschop van Rome Franciscus genoemd wilde worden. Sommigen dachten aan Franciscus Xavier, Franciscus De Sales en ook Franciscus van Assisi. Ik zal je het verhaal vertellen. Tijdens de verkiezing zat ik naast de emeritus aartsbisschop van São Paolo en de emeritus prefect van de Congregatie voor de clerus, kardinaal Claudio Hummes: een goede vriend, een goede vriend! Toen het er gevaarlijk uitzag, moedigde hij me aan. En toen de stemmen tweederde bereikten, was er het gebruikelijke applaus, omdat de paus was gekozen. En hij omhelsde me en gaf me een kus en zei: "Vergeet de armen niet!" En die woorden kwamen in me op: de armen, de armen. Toen dacht ik meteen aan de armen en dacht ik aan Franciscus van Assisi. Toen dacht ik aan alle oorlogen, terwijl de stemmen nog steeds werden geteld, tot het einde. Francis is ook de man van de vrede. Zo kwam de naam in mijn hart: Franciscus van Assisi. Voor mij is hij de man van armoede, de man van vrede, de man die de schepping liefheeft en beschermt; tegenwoordig hebben we niet zo'n goede relatie met de schepping, nietwaar? Hij is de man die ons deze geest van vrede schenkt, de arme man ... Wat zou ik graag een Kerk willen die arm is en voor de armen!”

Sindsdien heeft de paus in zijn leefstijl getoond wat hij bedoelde, maar ook in zijn aandacht voor de armen, met name de daklozen van Rome en de vluchtelingen.

De Werelddag van de Armen werd door paus Franciscus ingesteld in het verlengde van het Heilig Jaar van Barmhartigheid (2016) in zijn ter afsluiting van dit Heilig Jaar **op 20 november 2016 gedateerde apostolische brief ‘Misericordia et Misera’**. De dag wordt elk jaar gehouden op de 33e Zondag door het Jaar (de één na laatste zondag van het kerkelijk jaar) als voorbereiding op het feest van Christus, Koning van het Heelal. In **nr 21** van die brief schrijft Franciscus:

“Tijdens het "Jubeljaar voor sociaal uitgesloten mensen", toen de Heilige Deuren van Barmhartigheid werden gesloten in alle kathedralen en heiligdommen van de wereld, had ik het idee dat, als nog een ander tastbaar teken van dit Buitengewone Heilige Jaar, de hele Kerk zou kunnen vieren, op de drieëndertigste zondag van de gewone tijd, de Werelddag van de armen. Dit zou de meest waardige manier zijn om ons voor te bereiden op de viering van het Hoogfeest van onze Heer Jezus Christus, Koning van het Universum, die zich vereenzelvigde met de kleinen en de armen en die ons zal beoordelen op onze werken van barmhartigheid (vgl. Mt 25: 31-46). Het zou een dag zijn om gemeenschappen en elk van de gedoopten te helpen nadenken over hoe armoede de kern van het evangelie is en dat, zolang Lazarus aan de deur van onze huizen ligt (vgl. Lc .16:19-21), kan er geen gerechtigheid of sociale vrede zijn. Deze Dag zal ook een echte vorm van nieuwe evangelisatie vertegenwoordigen (vgl. Mt 11,5) die het gezicht van de Kerk kan vernieuwen terwijl Ze volhardt in haar eeuwige activiteit van pastorale bekering en getuigenis van barmhartigheid.”

In zijn ***catechese over sociale leer en pandemie tijdens de audiëntie van 19 augustus 2020*** spreekt de paus over de voorkeursoptie voor de armen:

“Christus zelf, die God is, werd arm en zo gelijk aan de mensen. Hij koos niet voor een leven van voorrechten. Hij koos voor de staat van slaaf. (.) Door slaaf te worden, maakte Hij zichzelf nietig. Hij werd in een eenvoudig gezin geboren. Hij heeft als handarbeider gewerkt. Aan het begin van zijn optreden heeft Hij verkondigd dat in het Rijk van God de armen zalig zijn. (...) Hij leefde met zieken, armen, marginalen. Zo toonde Hij hen de barmhartige liefde van God. (.) Vaak werd Hij veroordeeld als onreine omdat hij omging met zieken, melaatsen die volgens de gangbare wetten van toen onrein waren. Hij nam het risico dichtbij de armen te zijn.

Daarom kan men de volgelingen van Jezus herkennen aan hun nabijheid bij de armen, bij de kleinen, de zieken en gevangenen, bij wie uitgesloten en vergeten worden, bij wie zonder voedsel of kleding leeft. (.) We kunnen die bekende norm, waarmee we allen zullen geoordeeld worden, lezen in Matteüs hoofdstuk 25. Dit is een sleutelnorm voor de christelijke waarachtigheid. (.) Sommigen menen dat deze voorkeursliefde voor de armen een opdracht is voor enkelen. In werkelijkheid gaat het om de zending van heel de Kerk, zei de heilige Johannes Paulus II. (.) “Iedere christen en iedere gemeenschap is geroepen instrument van God te zijn voor de bevrijding en de ontwikkeling van de armen.” (.)”

Johannes Paulus II ontleende in zijn ***encycliek Sollicitudo rei socialis van 30 december 1987 nr. 42*** de term ‘voorkeursliefde voor de armen’ aan de bevrijdingstheologen van Latijns-Amerika. Daarover vinden we in de ***encyclopedie van kro-ncrv*** de volgende beschrijving:

“Extra pauperes nulla salus ('Buiten de armen geen heil'), zo luidt een van de principes van de bevrijdingstheologie. Zij waarschuwt ervoor dat de verklaarde voorkeurkeuze van de Kerk voor de armen en onderdrukten geen 'vrome praat' mag zijn. Religieuze intenties dienen in concrete acties te worden omgezet. De bevrijdingstheologen houden de Kerk voor dat bevrijding van mensen uit armoede en onderdrukking niet anders kan dan via de politiek. Dat vergt een kritische analyse van de maatschappij. Voor dat doel hanteerden de bevrijdingstheologen van de jaren zeventig en tachtig de filosofie van Karl Marx (1818-1883). Critici zeiden dat marxistische maatschappijkritiek echter nooit kan afzien van het in het marxisme vervatte atheïsme, materialisme en totalitarisme.”

Onder de bekritiseerde bevrijdingstheologen was van katholieke zijde ook de Peruaanse theoloog Gustavo Gutiérrez. Onder Johannes Paulus II werd deze in 1983 door kardinaal Ratzinger van dwaling beschuldigd, maar werd feitelijk door paus Franciscus in ere hersteld en werd hoofdspreker op het internationaal congres van Caritas internationalis in Rome in 2015.

Voor paus Franciscus is duidelijk dat het huidige kapitalistische systeem oorzaak is van de toenemende armoede in de wereld.

Juist vanuit het midden van het evangelie moet de kerk partij kiezen voor de armen. De meest belangrijke tekst voor de bevrijdingstheologen is Lucas 4, 17-19:

'De geest des Heren is over mij gekomen, omdat Hij mij gezalfd heeft. Hij heeft mij gezonden om aan armen de Blijde Boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan blinden, dat zij zullen zien; om verdrukten te laten gaan in vrijheid, om een genadejaar van de Heer af te kondigen.'

Armoede is echter geen vaststaand begrip. In de zaligsprekingen bij Matteüs en Lucas zie je een belangrijk verschil in accent. Lucas 6,20 spreekt van de armen in de algemene zin, Matteüs 5,3 spreekt over de armen van geest. De heilige Schrift spreekt over mensen die materieel arm zijn, maar rijk zijn bij God.

Maatschappelijk gesproken is armoede een betrekkelijk begrip: Het varieert van gebrek aan basisbehoeften om te overleven tot gebrek aan mogelijkheden om volledig deel te nemen aan de maatschappelijk bestaan. De website van het **Armoedefonds** zegt daarover:

“De Verenigde Naties omschrijven armoede als “het niet kunnen voorzien in de eerste levensbehoeften”. Veel onderzoeken tonen aan dat in een rijk land als Nederland steeds meer mensen door armoede getroffen worden. We spreken in Nederland over absolute armoede als mensen leven onder de lage-inkomensgrens en bv. niet beschikken over (gezond) voedsel, huisvesting, toegang tot gezondheidszorg (bv. een zorgverzekering) of geen mogelijkheden hebben om verder te leren na de verplichte schoolperiode.

Relatieve armoede verwijst naar de levensomstandigheden van een individu of groep in verhouding met zijn/haar omgeving.

Sociale armoede betekent dat mensen niet mee kunnen doen aan het normale maatschappelijk leven omdat er geen geld is voor een sportclub of vereniging, voor schoolactiviteiten of een uitstapje van de bejaardenvereniging of bijvoorbeeld voor toegang tot internet.”

Voor paus Franciscus kan een optie voor de armen alleen slagen als de kerk in navolging van Christus (zie Matteüs 19, 16-29) ook zelf een arme kerk wordt. In de tijd waarin mensen leefden van eigen bezittingen die door slaven werden beheerd, was armoede afstand doen van slaven of zelfs van eigen bezit en door te werken zelf het brood te verdienen als kluizenaar of het eigen bezit weggeven aan de gemeenschap waarbinnen je dan je eigen brood verdient. In de tijd van Franciscus van Assisi was dat door het eigen bezit weg te geven aan de armen en als bedelaar langs de huizen van de welgestelden te gaan. In latere tijden door als gemeenschap kansarmen te helpen om zich te ontwikkelen. De gelofte van armoede door kluizenaars, kloosterlingen en leden van religieuze congregaties van de liefdadigheid was op verschillende wijze uitdrukking van de arme kerk. Vandaag moet de optie voor de armen zich uiten in de parochies en bij individuele christenen. De hier bedoelde arme kerk is wat anders dan waarover kardinaal Eijk spreekt. **Kardinaal Eijk** spreekt van de arme kerk in relatie tot het gebrek aan kerkelijke inkomsten. In een redactieartikel van het **Katholiek Nieuwsblad van 15 december 2018** wordt daarover het volgende bericht:

“De Kerk is arm, maar ook onafhankelijk van de staat, hetgeen ik een voordeel vind dat zwaarder telt dan het nadeel van armoede.” Dat zegt kardinaal Wim Eijk in een interview met de Italiaanse krant Il

Messagero. In het interview spreekt Eijk onder meer over de verslechterende financiële situatie van de Kerk in Nederland. "Dat komt door een gebrek aan actieve gelovigen die deelnemen aan de kerkelijke vieringen en de Kerk als vrijwilliger of met hun financiële bijdragen steunen", aldus de aartsbisschop van Utrecht. "Dit maakt de Kerk arm, maar ook onafhankelijk van de staat, hetgeen ik een voordeel vind dat zwaarder telt dan het nadeel van armoede."

De arme kerk waar Franciscus over spreekt is echter wat anders: het is de gemeenschap van mensen die vanuit hun gelovig band met Christus bereid zijn hun leefstijl zo aan te passen dat zij delen in de armoede van anderen, die noodzakelijkerwijze arm zijn en zich daardoor buiten de kerk als gemeenschap van welgestelden voelen staan. Alleen een arme kerk die rijk is bij God kan voor armen én welgestelden een uitnodiging zijn om zich met God te verbinden.

Vragen tot verdieping of ter onderlinge uitwisseling:

- *Hoe kunnen wij als gemeenschap armoede achter de voordeur in onze eigen woonomgeving herkennen en daar op inspelen?*
- *Wat betekent een arme kerk voor de manier waarop wij onze kerkelijke goederen en inkomsten inzetten voor de verkondiging van het evangelie vandaag de dag?*
- *Hebben geloftes van vrijwillige armoede nog betekenis en tekenwaarde in onze bezitterige samenleving en zo ja: hoe zouden we daar vandaag de dag gestalte aan kunnen geven?*